Unios notatserie

nr. 3/2020

Unios kommentarer til regjeringens forslag til Revidert budsjett 2020 og Kommuneproposisjonen 2021

Brev til Finanskomiteen og Kommunal- og forvaltningskomiteen

15. mai 2020

Unio - Hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede
Stortingsgata 2, 0158 Oslo Telefon: 22 70 88 50
www.unio.no

Innhold Side

Norsk økonomi 4
ABE-kuttene 10
Arbeidsmarkedet 10
Kommuneøkonomien 12
Helse og omsorg 16
Utdanning, forskning og kompetanse 20
Politi 23
Den norske kirke 24

Unios notatserie på www.Unio.no (utdrag)

Nr 5 2009 Offentlig tjenestepensjon – om meklingsresultatet 2009
Nr 3 2010 Skattlegging av pensjonsinntekt - Unios høringssvar
Nr 6 2010 Kombinasjon arbeid og pensjon
Nr 1 2011 Brutto er best
Nr 5 2011 Uførepensjon og skatt
Nr 7 2011 Kunnskapskommunen
Nr 1 2012 På arbeidsgivers nåde - privat tjenestepensjon
Nr 2 2012 Er forskning arbeid?
Nr 5 2012 Hybriden – tjenestepensjon à la carte
Nr 6 2012 Frontfagsmodellen – modell under press
Nr 7 2012 Hybriden – Unios høringssvar
Nr 1 2013 Yngre årskull og offentlig tjenestepensjon
Nr 4 2013 Unios hovedkrav og forventninger til en ny regjering
Nr 5 2013 Ny uførepensjon i offentlig tjenestepensjon fra 2015
Nr 6 2013 Ny uførepensjon i privat tjenestepensjon fra 2015
Nr 4 2014 Handelsavtaler og handel med tjenester
Nr 6 2014 Offentlig tjenestepensjon målt mot andre tjenestepensjonsordninger
Nr 5 2015 Produktivitet – Unios kommentarer til Produktivitetskommisjonens innstilling
Nr 2 2016 Produktivitet II – Unios kommentarer til Produktivitetskommisjonens andre innstilling
Nr 3 2016 Hvor høy avkastning bør det forutsettes for innskuddspensjon?
Nr 7 2016 Innskuddspensjon – arbeidsgivers drøm
Nr 8 2016 Cappelen-utvalget
Nr 2 2017 Ny realinntektsnedgang for alderspensjonistene
Nr 3 2019 Trygdeoppgjøret 2019
Nr 5 2019 Unios innspill til regjeringen Solberg i forkant av 2021-budsjettet
Nr 1 2020 Korona unntakstilstand
Nr 2 2020 Finanspolitiske tiltak i forbindelse med korona-pandemien
Nr 3 2020 Unios kommentarer til Revidert budsjett 2020 og Kommuneproposisjonen 2021

Unios notatserie gir bakgrunn og kommentarer til aktuelle faglige og politiske spørsmål. Her trykker vi også Unios syn i viktige høringssaker og våre innspill i forbindelse med statsbudsjett mv.

Unios 10 satsinger/krav

1. Unio krever fullt fradrag for fagforeningskontingent for å styrke den norske arbeidslivsmodellen.
2. Unio krever at staten starter et omfattende program for havvind på norsk sokkel. Levelandørindustrien bør være en partner for staten i fornybarprosjekter på sokkelen og på land.
3. Unio krever 5 mrd. kroner til kommunesektoren i 2020 for å styrke arbeidet med smittevern i andre halvår, samt at kommunene raskest mulig får en sentral rolle i motkonjunkturpolitikken og gjenreisingen av økonomien.
4. Unio krever at de frie inntektene i 2021 må styrkes med 4 mrd. kroner ut over demografisk behovsvekst.
5. Unio krever at krisebevilgningene prioriterer det som vil gi innovasjon, omstilling og bærekraft på lang sikt. Krisepakken må sikre kvalitet i høyere utdanning og fortsatt høy forskningsaktivitet. For instituttsektoren er det nødvendig med en ekstraordinær grunnbevilgning på 700 millioner kr.
6. Unio krever at kommunene og spesialisthelsetjenesten reetablerer tilbud tatt ned under pandemien, og utvikler tjenestene i tråd med nye oppgaver og befolkningens behov. Dagsenter, avlastning og rehabiliteringstilbud må reetableres og videreutvikles. Det er behov for et vesentlig utviklingsarbeid for å sikre at tjenestene utvikles i takt med befolkningens behov.
7. Unio krever at den kommunale helse- og omsorgstjenesten utvikles og settes i stand til å håndtere nye pandemier, smitteberedskap og økende oppgaveoverføring fra spesialisthelsetjenesten, herunder styrke grunnbemanningen.
8. Unio krever at grunnbemanningen i spesialisthelsetjenesten må styrkes for å bedre den generelle beredskapen og for å øke kapasitet på diagnostikk og behandling av pasienter.
9. Unio krever at ABE-kuttene stoppes.
10. Unio krever en kraftig økning i politibevilgningene for å sikre beredskapen nå og framover og for å nå målsettingen om 2 politi per 1000 innbyggere.

15.5.2020

Unios kommentarer til Revidert budsjett 2020 og Kommuneproposisjonen 2021

Den økonomiske bråstoppen i hele verden har alle kjennetegn av en alvorlig etterspørselskrise som vi knapt har sett maken til noen gang. Norge rammes dobbelt, både av lavere etterspørsel hjemme og fra utlandet, og av et dramatisk fall i oljeprisen som rammer våre viktigste eksportnæringer. Nedstengningen av store deler av handelsnæringen, tjenesteyting og reiseliv har sendt hundretusener ut i permittering. Smitteverntiltakene vil påvirke økonomien i lang tid. Det er alt for optimistisk å tro at alle permitterte vil være tilbake på jobb i løpet av noen måneder. Unio mener derfor at regjeringens anslag i Revidert nasjonalbudsjett er for optimistiske. Anslagene pynter på den faktiske økonomiske situasjonen, både i arbeidsmarkedet og for f.eks. kommuneøkonomien. Arbeidsledigheten rammer særlig ungdom. Det er en fare for at vi kan få en ungdomsgenerasjon hvor mange vil slite med å finne jobb. Det tilsier at utdanningskapasiteten økes og at kompetansehevende tiltak brukes i langt større grad enn det som har vært vanlig. Investering i utdanning er den beste investeringen for framtiden. Koronakrisa har også vist oss at smittevernberedskapen har vært under enhver kritikk og at grunnbemanningen i helsetjenestene er for lav.

Norsk økonomi

Smitteutbruddet ga bråstopp i økonomien i hele verden. Norge er i tillegg rammet av det kraftige fallet i oljeprisen. IMF anslår i april at euroområdet og USA vil ha en nedgang i verdiskapingen på hhv. 7,5 og 5,9 pst i år og at koronakrisa vil gi et dobbelt så kraftig tilbakeslag som finanskrisa. Arbeidsledigheten som springer ut av koronakrisa vil være meget alvorlig, særlig i de svakeste økonomiene.

Ledigheten har begynt å krype nedover fra skyhøye nivåer

Arbeidsledigheten i Norge har ikke vært høyere på 75 år. På det høyeste var 15,5 pst av arbeidsstyrken registret ledige i NAV, helt eller delvis. Per 12. mai har den registrerte ledigheten gått ned til 13,9 pst. Regjering og Storting har brukt finans- og pengepolitikken aktivt. 400 000 permitterte har fått en forbedret dagpengeordning. Bedrifter får kontantstøtte for å dekke faste kostnader. Norges Bank har satt styringsrenta til null.

Riktig med kraftige virkemidler for å sikre inntekt og arbeidsplasser

Ifølge Revidert nasjonalbudsjett vil Stortinget i forskjellige «pakker» ha bevilget 239 mrd. kroner som tilskrives virusutbruddet. I tillegg kommer låne- og garantiordninger. Uttaket fra oljefondet ansås nå til 4,2 pst, noe som ikke må anses høyt i en så alvorlig krise. Det vil antakelig bli nødvendig med ytterligere uttak for å dekke fase 3-utgifter til vekstfremmende tiltak og grønn omstilling. Men det er selvsagt viktig at de midlertidige ordningene for inntektssikring for de permitterte og kontantstøtte til bedriftene rulles tilbake etter hvert som smittesituasjonen bedres.

Unio mener det er helt riktig å bruke vår finanspolitiske handlefrihet ved å ta store penger fra oljefondet for å komme oss ut av krisa. Alt annet ville være uansvarlig, det ville true arbeidsfolks inntekt og bedriftenes overlevelse og svekke verdiskapingen og velferden på lang sikt.

Regjeringen med optimistiske anslag

Regjeringens anslag for utviklingen i norsk økonomi er mer optimistiske enn de anslagene som SSB og Norges Bank nylig la fram. RNB legger til grunn at verdiskapingen i Fastlands-Norge «bare» går ned med 4 pst i år. SSBs anslag er ned 5,5 pst. Fallet i Fastlands-BNP skyldes først og fremst den kraftige anslåtte nedgangen i husholdningenes forbruk på hele 8,5 pst. Husholdningenes forbruk utgjør litt over halvparten av Fastlands-BNP. Motsatsen til nedgangen i forbruket er en kraftig økning i husholdningenes sparerate til hele 15,6 pst i år.

Regjeringen er meget forsiktig med å anslå noe for hvordan økonomien vil utvikle seg etter 2020. Det eneste anslaget for 2021 i RNB er et intervall på veksten i fastlandsøkonomien på 4-7 pst neste år. Dette er betydelig mer optimistisk enn anslagene til SSB og Norges Bank.

Antall sysselsatte personer vil på årsbasis «bare» gå ned med 1 pst ifølge regjeringen. Det gjør at AKU-ledigheten på årsbasis anslås til 5,1 pst, godt under ledighetstoppen på 90-tallet og godt under anslaget til SSB på 6,3 pst. SSB anslår også at AKU-ledigheten vil feste seg på et betydelig høyere nivå på over 5 pst i flere år framover.

Lavere petroleumsinvesteringer

Lav oljepris lenge, rundt 30 dollar per fat 14. mai, mer enn en halvering siden desember, vil isolert sett gi noen av de samme negative effektene på norsk økonomi som vi hadde i årene etter oljeprisfallet i 2014. Veksten i produksjon og sysselsetting vil gå ned, arbeidsledigheten vil gå opp og reallønnsveksten ned. Holden III gjorde i sin tid beregninger som viste at et oljeprisfall som kunne forklares med forhold på tilbudssiden, slik krisa i 2014 i stor grad viste seg å bli, ville være lettere å komme over enn om oljeprisfallet skyldes lavere internasjonal etterspørsel. Det vi nå opplever er at oljeprisfallet skyldes både forhold på tilbudssiden, økt tilbud av olje, og lavere internasjonal etterspørsel grunnet effektene av koronakrisa. Det vil isolert sett ha sterkere negativ virkning på norsk økonomi. Det er ennå for tidlig å si om de begrensninger i oljeproduksjonen som OPEC pluss (og Norge) har blitt enige om vil gi et løft i oljeprisen.

Det som taler for at effektene av lavere oljepris denne gangen isolert sett, ikke trenger bli så store, er den betydelige kostnadsreduksjonen som hele oljebransjen gjennomgikk etter oljeprisfallet i 2014. Sektoren er nå langt bedre rustet til å tåle lavere oljepriser.

Tabell 1: Økonomiske anslag for norsk økonomi 2019-2021

	2019	2020			2021		
	SSB april 20	SSB april 20	NB mai 20	FIN mai 20	SSB mai 20	NB mai 20	FIN mai 20
Privat konsum	1,7	-9,8	-7,7	-8,5	9,4	4,9	
Offentlig konsum	1,7	2,4		3,2	2,0		
Br.inv. i utvinning og rørtransport	13,0	-9,0	-9,0		-11,9	-14,0	
Br.inv. fastlandsbedrifter	5,6	-19,0	-15,8		4,3	-5,8	
Boliginvesteringer	-0,5	-9,4	-10,2		-3,7	-2,3	
Br.inv. i offentlig forvaltning	6,9	3,1		2,7	10,5		
Eksport tradisjonelle varer	5,1	-7,0	-10,6		2,9	6,5	
Import tradisjonelle varer	5,6	-14,1	-10,9		3,8	2,3	
BNP Fastlands-Norge	**2,3**	**-5,5**	**-5,2**	**-4,0**	**4,7**	**3,0**	**4-7**
- industri og bergverk	3,2	-6,8			4,0		
Sysselsatte personer	1,7	-2,3	-3,1	-1,0	0,0	0,0	
AKU-ledighet, nivå	**3,7**	**6,3**		**5,1**	**5,5**		
Registrert ledighet NAV	2,2		6,3	5,9			
Årslønn	**3,5**	**2,0**	**1,8**	**1,5**	**1,6**	**3,4**	
KPI	**2,2**	**1,2**	**1,2**	**1,0**	**3,4**	**3,4**	
KPI-JAE	2,2	2,8	2,5		2,3	2,8	
Sparerate husholdningene, nivå	7,4	16,0		15,6	8,1		
3-mndr. pengemarkedsrente, nivå	1,6	1,1		0,9	0,8		
Råoljepris, kroner per fat	564	354		331	443		
Importveid kursindeks, positivt tall angir svakere krone	2,9	11,4	11,3	10,1	1,3	1,4	

Kilder: Revidert budsjett 2020 (FIN 12. mai 20), Pengepolitisk oppdatering (Norges Bank 4. mai 20) og Konjunkturtendensene (SSB 21. april 20)

Investeringene på sokkelen skal derimot gå ned, men selv ikke her drister regjeringen seg med et anslag verken for i år eller 2021. SSB og Norges Bank anslår nedgangen i petroleumsinvesteringene på 9 pst i år og litt høyere til neste år. Vi skal også huske at petroleumsinvesteringene før koronakrisa ble anslått å gå svakt ned i år. En nedgang på 9 pst vil trekke BNP ned med 0,3 prosentpoeng. Oljeprisen og petroleumsinvesteringene framover vil avhenge av hvor raskt verdensøkonomien tar seg opp.

La leverandørvirksomheten bli et nav for grønne investeringer

Investeringene på norsk sokkel har store ringvirkninger for norsk økonomi og særlig for leverandørvirksomheten. Oljeinvesteringene på sokkelen skal ned over tid, men vi bør unngå en for rask nedbygging, det vil skade norsk økonomi og arbeidsplasser. Det kan derfor være riktig å stimulere leverandørindustrien til alternative investeringer, f.eks. i havvind.

Unio mener at regjeringen i RNB har gått mer enn langt nok i å foreslå skatteutsettelser for oljenæringen. Full avskrivning første år burde vært fulgt opp med en kraftigere reduksjon i friinntekten. I stedet burde staten sette inn store midler på å få fram et omfattende program for havvind på norsk sokkel. Leverandørindustrien bør være en partner for staten i fornybarprosjekter både på sokkelen og på land. Unio mener at Stortinget i vår må fatte

beslutning om å satse aktivt på flere prosjekter innen karbonfangst og lagring som vil være helt avgjørende for at vi skal klare å nå klimamålene.

Norske sjøfolk

Unio mener at Stortinget og petroleumsnæringen må benytte nedgangen offshore til å intensivere arbeidet med plugging av brønner for å holde folk i arbeid og aktiviteten oppe. Likeledes må nedgangen benyttes til å ta igjen vedlikeholdsetterslepet på norsk sokkel.

Utviklingen i den maritime næringen under oljeprisfallet gir økt usikkerhet for sjøfolkene som jobber offshore. For å lette denne situasjonen bør Stortinget gjennomgå tilskuddsordningen for sysselsetting av sjøfolk og ordningens begrensninger, og midlertidig fjerne disse begrensningene for å sikre videre sysselsetting. Stortinget må også sikre at norsk bosatt kompetanse gis like konkurransevilkår for de til enhver tid eksisterende arbeidsplassene på norsk sokkel og i norske farvann. Dette kan best sikres gjennom å stille krav til norske lønns- og arbeidsvilkår på norsk sokkel og i norske farvann.

Norsk maritimt reiseliv ble rammet raskt og hardt da koronakrisen traff, og over 5000 sjøfolk ble permittert. Stortinget må bidra til at det maritime reiselivet har forutsetninger som gjør at de kan gjenoppta aktiviteten så raskt som mulig. For å bistå det maritime reiselivet må Stortinget få på plass en ordning som sikrer hardt rammede rederier tilgang på likviditetslån gjennom Statens obligasjonsfond eller gjennom GIEK. Videre er Stortinget nødt til å få på plass en ordning der staten midlertidig kjøper mer kapasitet og kompenserer for bortfallet av billettinntekter for rederiene.

Lavere næringsinvesteringer på fastlandet

Anslagene for næringslivets investeringer i 2020 var svake allerede før koronakrisa. RNB gir ikke anslag på disse investeringene. SSBs siste anslag viser et fall på nesten 20 pst i år. Her ventes mindre grad av innhenting, og næringsinvesteringene ventes fortsatt å ligge 10 pst under 2019-nivå i 2023. Dette taler for en kraftig offentlig stimulans for å øke investeringene i næringslivet de nærmeste årene, fortrinnsvis i aktivitet som er bærekraftig og peker ut over den petroleumsrettede industrien.

Fra dagpenger under permittering til lønnssubsidier

Smittebekjempelsen har gitt en myndighetsstyrt etterspørselskrise av dimensjoner. Fortsatt smittevern i lang tid vil føre til at mange bedrifter og virksomheter vil ha lavere omsetning. Det er viktig for samfunnsøkonomien og de permitterte at denne (lavere) aktiviteten holdes oppe. Permitteringsordningen med forhøyede dagpengesatser kan føre til at bedriftene foretrekker fortsatt hel eller delvis permittering, fordi det er bedriftsøkonomisk lønnsomt. For samfunnet kunne det på den annen side være lønnsomt å støtte bedriften slik at aktivitet som står i forhold til den lavere etterspørsel blir realisert.

Fellesskapet bruker nå enorme summer på dagpengeutbetalinger. Unio foreslår at en ordning med lønnssubsidier til bedriften for å få virksomheter som har permittert sine ansatte, prøves ut raskt med tanke på å få hjulene i gang så fort som mulig.

Lav lønns- og prisvekst

Det mest påfallende med regjeringens økonomiske anslag i Revidert nasjonalbudsjett er det lave anslaget på lønnsveksten i 2020. 1,5 pst må innebære at regjeringen ser for seg at lønnsoppgjøret avlyses eller at det blir et nulloppgjør. Gjennomsnittlig overheng til 2020 er ifølge TBU 1,2 pst, med glidning blir det ikke rom for tarifftillegg i år med regjeringens anslag på lønnsveksten. Prisveksten er i RNB anslått til 1 pst i år, slik at det blir en svak reallønnsvekst. RNB gir ikke anslag for lønns- og prisvekst neste år.

Bråstoppen i verdensøkonomien, kraftig generelt etterspørselsfall og rekordlav oljepris har gjort situasjonen meget vanskelig for store deler av vår industri og øvrige konkurranseutsatte virksomheter som konkurrerer på eksportmarkedene eller mot import på hjemmemarkedet. Noe hjelp får disse virksomhetene av svakere krone, lave renter og lave energipriser, men etterspørselsfallet dominerer.

Tabell 2: Reallønnsveksten

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Årslønnsvekst	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	1,5	1,6	3,5
KPI-vekst	2,0	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,0	3,4	1,9
Reallønnsvekst	1,1	0,7	-1,9	0,5	0,1	1,3	0,5	-1,8	1,6
Reallønn 2014=100	100	100,7	98,8	99,3	99,4	100,7	101,2	99,4	100,9

Kilder: Anslag for 2020 fra Revidert budsjett 2020, øvrige fra SSB Konjunkturtendensene 21. april 2020

SSBs siste anslag for lønnsveksten i år er på 2 pst. SSB venter imidlertid enda lavere lønnsvekst i 2021 på 1,6 pst og en prisvekst neste år på hele 3,4 pst, slik at reallønnsveksten går kraftig ned med hele 1,8 pst. Den høye prisveksten i 2021 skyldes høyere el-prisvekst, sterkere underliggende inflasjon og høyere importert prisvekst. Med denne utviklingen i priser og lønninger, vil reallønna i 2021 igjen ligge under nivået fra oljeprisfallet i 2014. SSB legger derimot til grunn at gjeninnhentingen i lønnsdannelsen er på plass fra 2022, noe som kan synes optimistisk med tanke på de tidsforløp Holden III-utvalget i sin tid anslo. Igjen vil mye avhenge av hvor raskt verdensøkonomien tar seg opp.

Organisasjonsgrad og fagforeningskontingent

Den norske arbeidslivsmodellen er kjernen i den norske modellen. Koronakrisa har vist hvor avhengige vi er av hverandre, hvor avhengige vi er av en stor og effektiv offentlig sektor og hvor viktig arbeidslivsmodellen er for å få oppslutning om viktige beslutninger i en krisetid.

En viktig forutsetning for den norske arbeidslivsmodellen er høy organisasjonsgrad og høy reell oppslutning om norske tariffavtaler som grunnlag for lønn, pensjon og arbeidsforhold. Arbeidstakere og arbeidsgivere må oppfordres til organisering. Alle parter, også arbeidsgivere og myndigheter, må ta ansvar for å få opp organisasjonsgraden, støtte opp om hovedorganisasjonene i arbeidslivet på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden. Det vil bidra til å hindre sosial dumping og uverdige arbeidsforhold, og styrke tariffavtalenes stilling som rettesnor for hvordan arbeidslivet skal organiseres.

Fagforeningsfradraget har stått stille siden 2013. Koronakrisa viser at vi trenger mer felleskap og et organisert arbeidsliv med sterke fagforeninger og hovedorganisasjoner. Forskning viser at fagforeningsfradraget, gjennom økt andel organiserte, bidrar til å øke produktiviteten i virksomhetene. Økt fagforengsfradrag vil bidra til økt organisering. Unio krever at det gis fullt fradrag for fagforengskontingent fra skatteåret 2021 og at det maksimale fradraget i skatteåret 2020 økes med 1500 kroner.

Omstilling og motkonjunkturpolitikk

Norge har større økonomisk handlefrihet i finanspolitikken enn de fleste, det gir oss en mulighet til å komme raskere ut av krisa enn andre land. På den annen side, hvis oljeprisen forblir lav over lengre tid, vil Norge få en ekstrautfordring med å komme tilbake til «normalen».

Økonomiske kriser har alltid gitt omstilling. I dag har staten så stor finansiell handlefrihet gjennom oljefondet at vi må være særdeles forsiktige med å bruke disse musklene til å bygge opp igjen alt det gamle. Der vi kan få noe positivt ut av krisa på omstilling og fornyelse, på kunnskap og kompetanse og på miljø og bærekraft, må vi nå se vår besøkelsestid og innrette politikken slik at vi kan gjøre betydelige framskritt på disse områdene. Det vil være vel så effektivt med tanke på å sikre et vekstkraftig og bærekraftig næringsliv som å bruke titalls milliarder på å hjelpe og forlenge petroleumsaktiviteten. Denne bør bygges forsiktig ned, noe som innebærer at tiltakene overfor oljeindustrien bør avpasses deretter.

Gjenreisingen av norsk økonomi bør etter Unios syn bygge på noen overordnede grunnsetninger. Disse bør være styrende for redningspakker og videre innretninger av statsbudsjettetene:

- Det må utvises forsiktighet når det gjelder å stimulere oljeselskapenes aktivitet selv når oljeprisen er så lav som nå. Ideelt bør vi ha en plan for styring av nivået på framtidige oljeinvesteringer som sikrer en jamnere investeringsaktivitet og som innebærer en forsiktig nedtrapping av investeringene over tid. Planen må ta hensyn til at klimagassutslippene i Norge skal halveres innen 10 år.

- Staten bør sette inn store midler på å få fram et omfattende program for havvind på norsk sokkel. Leverandørindustrien bør være en partner for staten i fornybarprosjekter både på sokkelen og på land.

- Stortinget må i vårsesjonen fatte beslutning om å satse aktivt på flere prosjekter innen karbonfangst og lagring, vellykkede prosjekter på dette området vil være helt avgjørende for at vi skal klare å nå klimamålene.

- Staten må øke sitt engasjement som risikoavlaster og investor for å få fram nye oppstartsselskaper o.l.

- Full elektrifisering av fergetrafikken.

- Gi kommunesektoren en sentral rolle i motkonjunkturpolitikken og kampen for å gjenreise sysselsettingen etter at pandemien legger seg. De siste årene har kommunesektoren pga. stramme økonomiske rammer spilt en meget beskjeden rolle i arbeidet med å skape nye arbeidsplasser. Kommunesektoren må få midler til å framskynde vedlikehold og nybygg,

til å framskynde digitaliseringen av offentlig sektor og til å styrke det generelle tjenestetilbudet.

- Kommunene må få midler til økt grunnbemanningen i helse- og omsorgstjenesten.
- Smittevernberedskapen og grunnbemanningen i sykehusene må styrkes.
- Staten må øke sin andel av den samlede forskningen. Statlig forskningsinnsats bør utgjøre 2 pst av BNP i en tiårsperiode for å bidra til omstilling og det grønne skiftet. Universitetenes og forskningsinstituttenes grunnfinansiering må styrkes.

ABE-kuttene

ABE-kuttene har gjort krisearbeidet under korona-pandemien langt vanskeligere. Regjeringen Solberg har siden 2015 som en del av inndekningen på statsbudsjettet gjennomført såkalte avbyråkratiserings- og effektiviseringskutt («ABE-reformen») på 0,5 pst. eller mer årlig i alle statlige virksomheter, sykehus, universiteter, høyskoler og forskningsinstitusjoner. I de seks årene 2015-2020 vil de akkumulerte kuttene redusere utgiftsnivået med hele 12 mrd. kroner målt i 2020, tilsvarende lønnskostnadene til over 15 500 årsverk. Kuttene har for lengst sluttet å være «effektive». ABE-kuttene har gått ut over kvalitet og utdanning, helsetjenester og førstelinje svekkes, stillinger står ubesatt og presset på de ansatte har økt. Dette kommer tydelig fram nå under korona-krisa.

Unio har pekt på at ABE-kuttene er et godt eksempel på politisk ansvarsfraskrivelse. Regjeringen må si klart ifra om hvilke oppgaver som skal ha mer eller mindre ressurser. Effektiviserings- og produktivitetsarbeidet i offentlig sektor er viktig, men det må gjennomføres i samarbeid med de ansatte, og bygge på tillit og trygghet. Nå rammes store og viktige etater og sektorer av betydelige kutt som må tas ut i færre ansatte.

Det er svært bekymringsfullt at ABE-kuttene har gjort sykehusene og NAV dårligere forberedt på krisa. Saksbehandlingstiden i NAV økte før korona-pandemien.

Unio mener at ABE-kuttene må stoppes og foreslår en forskningsbasert evaluering av reformens konsekvenser for kvalitet og effektivitet i offentlig sektor.

Arbeidsmarkedet

De siste tallene fra NAV viser at ledigheten går ned. Per 12. mai 2020 var 389 900 registrert som arbeidssøkere, tilsvarende 13,9 pst av arbeidsstyrken. Det er en nedgang på 42 800 siden toppen 7. april da antall registrerte arbeidssøkere var 432 700 tilsvarende 15,5 pst av arbeidsstyrken.

De som er registrert som arbeidssøkere er enten helt ledige, delvis ledige eller på tiltak. De permitterte er en del av de arbeidsledige. Fra 7. april til 12. mai har antall helt arbeidsledige gått ned med 73 000, mens antall delvis ledige har økt med 30 700. I februar 2020 hadde NAV registrert 65 400 helt arbeidsledige tilsvarende 2,3 pst. av arbeidsstyrken. Antall helt ledige er nå 218 000 tilsvarende 7,8 pst av arbeidsstyrken. Det er med andre ord langt igjen.

Krisa rammer kvinner og menn om lag likt. Yngre rammes hardere enn eldre blant de som er helt ledige, mens aldergruppene blant de delvis ledige rammes om lag likt. Oslo og Viken har hatt den desidert høyeste ledigheten i hele perioden siden smitteutbruddet rammet.

Svekket arbeidsmarked før koronakrisa traff

Koronakrisa kom etter at vi har hatt svak aktivitetsutvikling siden sommeren 2019 og vi antakelig var i begynnelsen av en nedgangskonjunktur før krisa satte inn. Sysselsettingen hadde utviklet seg svakere enn arbeidsstyrken i en lengre periode. Utviklingen gjennom 2019 viste at sysselsettingsraten mot slutten av året var litt lavere enn før oljeprisfallet i 2014.

Arbeidsledigheten målt ved SSBs Arbeidskraftundersøkelse falt fra en topp på 5,1 prosent ved inngangen av 2016 til 3,3 prosent i gjennomsnitt for perioden mars–mai 2019. Deretter tok AKU-ledigheten seg opp til 4,0 prosent mot slutten av fjoråret. 2019 ble et rekordår i den forstand at arbeidsledigheten ble den høyeste på flere tiår i en oppgangsperiode for norsk økonomi. Arbeidsmarkedet hadde allerede snudd før koronakrisa kom.

Figur 5: Arbeidsledighet og ordinære tiltak i prosent av arbeidsstyrken

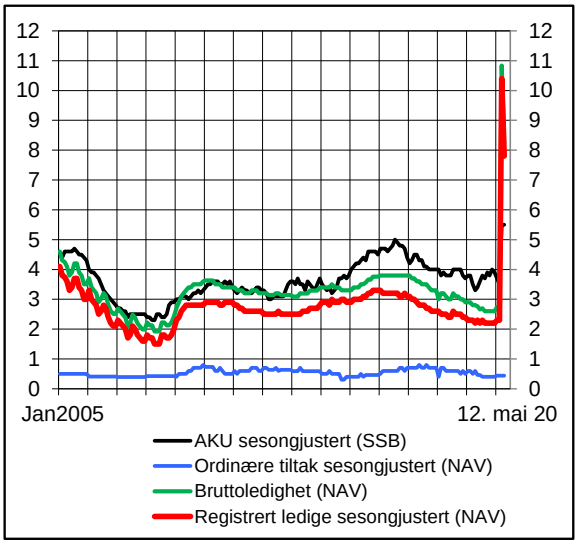

Kilde: SSB og NAV og Unios anslag

Figur 6: Personer (1000), sysselsatte (1000) og sysselsettingsandel (pst, høyre akse)

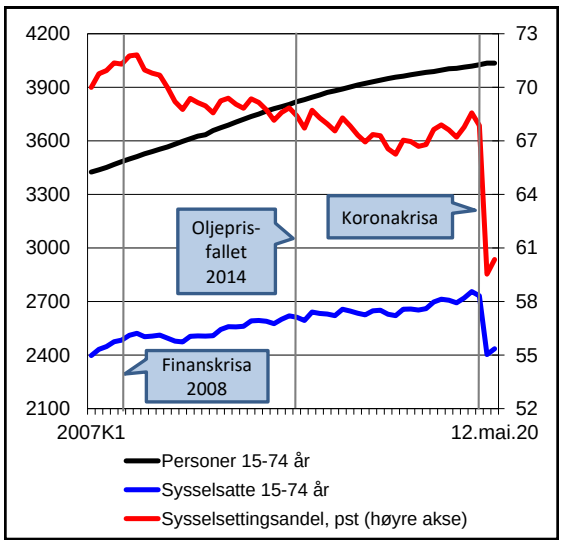

Kilde: SSB AKU og Unios anslag

Ingen økning i arbeidsmarkedstiltakene

Unio mener at det er svakt at regjeringen i RNB ikke foreslår noen økning i arbeidsmarkedstiltakene. De 65 000 som var helt arbeidsledige før koronakrisa satte inn har det nå vanskeligere med å finne arbeid og faren for varig utstøting fra arbeidsstyrken øker. Mange av dem har vært ledige i lang tid.

Det er selvsagt viktig å ha stor oppmerksomhet om alle de permitterte som fulgte nedstengingen, mange av disse vil trenge annen kompetanse hvis jobbene forsvinner. Men det er en like viktig oppgave å hjelpe de som var «ordinært arbeidsledige» før krisa inntraff. Mange av disse kan hjelpes tilbake i arbeid gjennom de ordinære arbeidsmarkedstiltakene. Unio foreslår at disse tiltakene økes med 4000 i andre halvår.

Kommuneøkonomien

Unio mener at regjeringens forslag til Revidert budsjett 2020 ikke gir klare nok garantier for at kommuner og fylkeskommuner skal kompenseres fullt ut for de økonomiske effektene av koronapandemien.

For å unngå kutt i velferdstilbudet, må Stortinget gi garanti for at den enkelte kommunes og fylkeskommunes faktiske merutgifter og inntektstap blir dekket fullt ut. Oppgaver som er satt på vent eller som må gjennomføres på langt mer kostbare måter pga. smittevernarbeidet, vil gi kommunene ekstra kostnader ut hele året og inn i neste år. Disse må også kompenseres. Helsevesen, skole og barnehage må drives på en forsvarlig måte innenfor smitteverntiltakene i lang tid framover.

Svakt utgangspunkt før smitteutbruddet

Vedtatt statsbudsjett for 2020 la i sin tid til grunn at de frie inntektene ville øke med beskjedne 0,3 mrd. kroner etter at det er justert for demografisk utgiftsvekst, pensjonskostnader, styrket tidlig innsats i skole og opptrapping på rusfeltet. I tillegg måtte kommunene dekke en underfinansiert bemanningsnorm for barnehagene, finansiere et stort etterslep på vedlikehold av fylkesveier, styrke forebyggende tiltak for habilitering og rehabilitering, ta ekstrakostnaden ved toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester og ta et langt større ansvar for ras- og flomsikring.

Tar vi hensyn til disse oppgave i tillegg, var handlingsrommet negativt og kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg vil derfor merke sparekniven som de har gjort i flere år. Dette var utgangspunktet før korona-pandemien gjorde kraftige innhogg i kommuneøkonomien.

Unio var ikke alene om å påpeke den dårlige tilstanden i kommunene. KS pekte på flere av de samme kostnadsdriverne. KS oppsummerte med at regjeringens kommuneopplegg for 2020 ville føre til at kommunene måtte kutte i eldreomsorgen og andre velferdstjenester.

Fase 1 og Stortingets kompensasjonsvedtak

I forbindelse med behandlingen av Prop. 52 S (2019-2020) i fase 1 av pandemien vedtok et flertall på Stortinget, alle partiene utenom regjeringspartiene, følgende: *«Stortinget ber regjeringen om å kompensere kommunene og fylkeskommunene for urimelige virkninger av skattesvikt, inntektsbortfall og merutgifter i forbindelse med håndteringen av smittesituasjonen og endret økonomisk utvikling siden vedtatt statsbudsjett»* (Innst. 197 S).

Regjeringens anslag i Revidert budsjett 2020

Regjeringen anslår at virusutbruddet har svekket kommunesektorens økonomi netto med 5,3 mrd. kroner:

- Skatteinntektene anslås å falle med 5,3 mrd. kroner.
- Reduserte inntekter fra brukerbetaling og gebyrer anslås å gå ned med 5,5 mrd. kroner.
- Merutgifter smittevern og bruk av helsepersonell 3,6 mrd. kroner.
- Lavere lønns- og prisvekst gir en anslått besparelse på hele 9,1 mrd. kroner.

Undervurderer utgiftsøkningene og inntektsbortfallet

Regjeringen sier at det er stor usikkerhet knyttet til beregningene. Men regjeringen har etter Unios syn konsekvent undervurdert utgiftsøkningene og inntektsbortfallet.

- Merutgiftene til smittevernutstyr og bruk av helsepersonell er beregnet under forutsetning av at den akutte smittevernsituasjonen varer til midten av juni.
- Det er lagt til grunn at foreldrebetalingen i barnehagene er fullt tilbake fra 19. april. Vi vet allerede at mange barn ikke kom tilbake så tidlig, og at mange fremdeles ikke er tilbake.
- Det er lagt til grunn at foreldrebetalingen i SFO er fullt tilbake fra 26. april. Vi vet allerede at mange barn med foreldre på hjemmekontor eller som er permitterte, eller hvor familien frykter smitte, ikke har kommet tilbake til SFO.
- Resterende mindreinntekter er forutsatt å vare i kun 3 måneder. Det er optimistisk å sette en slutt i midten av juni. Parkeringsinntekter, inngangsbilletter mv. er neppe tilbake til normalen etter det.
- I tillegg kommer et anslag på fallet i skatteinntektene som regjeringen selv sier, er meget usikkert.

Regjeringen har med andre ord, hvis vi ser bort fra skatteberegningene, kun sett på utgiftsøkninger og inntektsbortfall ut første halvår i år og knapt nok det. KS har på sin side anslått utgiftsøkningene og inntektsbortfallet knyttet til virusutbruddet i andre halvår til 6,4-10,3 mrd., det er i samme størrelsesorden som i første halvår, men selvsagt fordelt over flere måneder.

Overvurderer besparelsene av lavere pris- og lønnsvekst

- Regjeringens anslag på den kommunale pris- og kostnadsveksten forutsetter at lønnsoppgjøret avlyses og at prisveksten blir rekordlav.

Regjeringen legger i RNB til grunn at konsumprisene vil øke med kun 1 pst og lønnsveksten med rekordlave 1,5 pst. i 2020. Dette er betydelig lavere enn de siste anslagene fra SSB og Norges Bank, se tabell 1.

Hva prisveksten og lønnsveksten i kommunesektoren vil bli hver for seg sies ikke, men samlet anslås pris- og kostnadsveksten (deflatoren) til 1,4 pst. Hvis vi legger til grunn at lønns- og pensjonskostnader utgjør 60 pst av samlede utgifter i kommunesektoren, vil en prisvekst på 1 pst og en lønnsvekst på 1,7 pst gi en veid pris- og kostnadsvekst på 1,4 pst. Hvis prisveksten ender på 1,3 pst kan ikke lønnsveksten være høyere enn 1,5 pst. om regjerings anslag skal holde.

Fra TBUs foreløpige rapport for inntektsoppgjørene har vi at lønnsoverhenget til 2020 i kommunesektoren er 1,2 pst og at gjennomsnittlig glidning (lønnsvekst som ikke forklares av tariffmessig avtalte tillegg) siste fem år er 0,5 pst. Vi ser med andre ord at regjeringen har lagt seg så langt ned som det overhode går an å gjøre i anslaget på lønnsveksten i 2020.

Unio mener at anslaget i Revidert nasjonalbudsjett for pris- og kostnadsveksten i kommunesektoren er satt for lavt og at regjeringen dermed overvurderer besparelsene av lavere pris- og lønnsvekst. For hver tidel deflatoren er satt for lavt, overvurderes besparelsen med over en halv milliard kroner. Hvis SSBs anslag for pris- og lønnsvekst hadde blitt lagt til grunn ville besparelsen vært 1,5 mrd. kroner lavere.

Pensjonskostnadene følger lønnsveksten ned

Kommunesektorens kostnader i 2020 er også sterkt påvirket av pensjonskostnadene. I statsbudsjettet for 2020 ble disse anslått å gå ned med 450 mill. kroner. Denne nedgangen i (regnskapsmessig) pensjonskostnad fra 2019 til 2020 knytter seg til overgangseffekter ved innfasingen av endrede samordningsregler og overgang til påslagspensjon.

Nå antar regjeringen at pensjonskostnadene i kommunesektoren, som følge av lavere lønnsvekst, vil gå ytterligere ned med 1,9 mrd. kroner, slik at sektoren samlet får 2,35 mrd. kroner lavere pensjonskostnader i 2020. Beløpet er en del de 9,1 mrd. kroner lavere kostnader som følger av at anslagene for lønns- og prisvekst er satt ned.

Andre kostnader som ikke er medregnet

Pandemien har satt mye på vent. Aktivitet, vedlikehold, prosjekter osv. som ikke har kunnet la seg gjennomføre på grunn av pandemien har blitt utsatt, men lønnsutgifter har påløpt og de ansatte har gjort andre oppgaver som kanskje ikke ville blitt utført om smittesituasjonen ikke hadde oppstått. Å utføre de utsatte oppgavene vil pådra enhver organisasjon ekstrautgifter. Disse må også finne inndekning. Unio mener at det innenfor rimelighetens grenser også må kompenseres for denne type kostnader, hvis ikke vil det kommunale velferdstilbudet svekkes.

Kompensasjonen må fordeles rettferdig

Noen kommuner og regioner har hatt betydelig høyere kostnader knyttet til smittebekjempelsen enn andre og/eller større inntektsbortfall. Det er viktig at kompensasjonen fordeles rettferdig slik at den treffer de kommunene og fylkeskommunene som har hatt de største kostnadene og det største inntektsbortfallet. Unio vil påpeke at en riktig fordeling av den samlede kompensasjonen er viktig for å sikre rettferdighet og for å sikre at pandemien ikke gir grobunn for nye inntektsforskjeller blant kommunene.

Hver enkelt kommune og fylkeskommune må sikres full kompensasjon

De tiltak som allerede er vedtatt for kommunesektoren (6,5 mrd. kroner) og de tiltak som regjeringen foreslår i Revidert budsjett (redusert arbeidsgiveravgift og andre tiltak i RNB) beløper seg samlet til 10,8 mrd. kroner. Regjeringen hevder på denne bakgrunn at kommunesektoren har fått 5,5 mrd. kroner mer enn de foreløpig beregnede virkningene av virusutbruddet.

Dette er langt fra den virkelighet som en del kommuner befinner seg i. Det kommer i enkelt-kommuner varsler om innskrenkninger i antall årsverk i undervisning og helse, samt ikke-lovpålagte tjenester når den økonomiske usikkerheten er stor. Gjenåpning av barnehager er preget av uendrede driftsvilkår på den ene side, og krevende smittevernhensyn i statens veileder på den andre. Helsevesen, skoler og barnehager skal drives på en forsvarlig måte innenfor smitteverntiltakene i lang tid framover.

Unio mener at usikkerheten i regjeringens anslag og den åpenbare forsiktigheten som regjeringen har lagt til grunn i beregning av kostnader og inntektstap, tilsier at det er all grunn til å stille seg skeptisk til anslagene for kommuneøkonomien. Unio foreslår at kommunesektoren tilføres ytterligere 5 mrd. kroner i Revidert budsjett for bla. å ta høyde for utgifter og inntektstap knyttet til smittesituasjonen som kommuner og fylkeskommuner vil ha

i andre halvår samt at kommunesektoren raskest mulig får en sentral rolle i motkonjunkturpolitikken og gjenreisingen av økonomien. Uten ekstra bevilgninger vil kommunesektoren kunne bidra til å forlenge nedgangen. Det har vi ikke råd til. Under finanskrisa i 2008 ble kommuneøkonomien styrket som en del av motkonjunkturpolitikken.

Det viktigste er likevel at kommunesektoren får sikkerhet for at de enkelte kommuner og fylkeskommuner får kompensert for virkningene av skattesvikt, inntektsbortfall og merutgifter i forbindelse med virusutbruddet. Dette må også gjelde de kommuner og fylkeskommuner som er hardest rammet av pandemien og har måttet ta den tøffeste kampen mot videre spredning av viruset.

Unio foreslår at Stortinget strammer til sitt tidligere anmodningsvedtak slik at alle kommuner og fylkeskommuner enkeltvis skal kompenseres fullt ut for virkningene av skattesvikt, inntektsbortfall og merutgifter i forbindelse med virusutbruddet. Dette må gis som en garanti som fjerner den usikkerhet som mange i kommune-Norge har i dag. Denne usikkerheten vil raskt kunne gi et dårligere velferdstilbud.

Kommuneøkonomien framover

I Kommuneproposisjonen som ble lagt fram samtidig med RNB, foreslår regjeringen at kommunesektorens frie inntekter i 2021 reelt økes med mellom 2 og 2,4 mrd. kroner. Demografikostnadene som dekkes av de frie inntektene anslås til 1,6 mrd. kroner. Regjeringens forslag justert for demografi innebærer med andre ord en beskjeden økning på mellom 0,4 og 0,8 mrd. kroner. Og som tidligere er det mange utgiftsøkninger utenom de som kan knyttes direkte til demografi som må dekkes før de store sektorene som helse, omsorg og utdanning får sitt. Stikkord her er tidlig innsats i skole, rusfeltet, bemanningsnorm for barnehagene, vedlikehold av fylkesveier, forebyggende tiltak for habilitering og rehabilitering, toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester og ras- og flomsikring for å nevne noe.

Unio krever på bakgrunn av svak realvekst i flere år at kommunesektorens frie inntekter økes med minst 4 mrd. kroner ut over det som trengs for å dekke de demografiske utgiftene i 2021.

Når det gjelder kommunesektorens rolle i gjenreisingen av norsk økonomi etter korona-pandemien vises det til omtale foran.

Helse og omsorg

Verden er i en covid-19 pandemi. For å avverge kollaps i helsetjenestens håndtering av pandemien, iverksatte myndighetene i Norge svært omfattende og strenge smitteverntiltak. Det er imidlertid fortsatt usikkert hvordan covid-19 epidemien vil utvikle seg i Norge, men ulike analyser er tydelige på at epidemien vil prege samfunnet i mange måneder. Selv om vi nå ser en positiv utvikling med hensyn til redusert smitte, må helse- og omsorgstjenesten være forberedt på å fortsette med strenge smitteverntiltak og at ressurssituasjonen vil bli utfordret. Bevilgende myndigheter må sikre at helsesektoren rustes til å håndtere både pandemier og løpende og planlagte oppgaver, herunder økt rehabiliteringsbehov, som følge av pandemien. Dette er den aller viktigste bufferen for norsk økonomi, slik at vi ikke på nytt må inn med nedstengning av samfunnet og dyre næringslivspakker.

Unio mener pandemien har avdekket samfunnets sårbarhet. Vi må tenke nytt framover, med en sterkere satsning på en bærekraftig helsetjeneste, digitalisering og styrket beredskap.

Bærekraftsmålene reflekterer tre forhold som henger sammen: miljøforhold, sosiale forhold og økonomiske forhold. Manglende prioritering av rehabilitering og forebygging vil for eksempel gi økt trykk på pleie- og omsorgstjenester, og samtidig redusert selvstendighet og sosiale deltakelse for innbyggere. En bærekraftig helsetjeneste innebærer en prioritering av rehabilitering, forebygging og rehabilitering, opplæring, effektive og gode pasientforløp i tillegg til redusert karbonutslipp. Dette krever tverrfaglig og tverretatlig samarbeid.

I RNB for 2020 er sykehusene styrket med 6 mrd. og kommunene med 5,5 mrd. kroner i 2020. Det er bra og viktig. Unio mener likevel at dette ikke er tilstrekkelig. Unio mener at de økonomiske rammene for sykehusene og veksten i de frie inntektene til kommunene må økes for å møte pasientenes behov, sikre en bedre bemanning og beredskap for senere topper i denne pandemien og utvikle helse og omsorgstjenestene for fremtiden.

Covid-19 situasjonen førte til at landets helsetilbud i stor grad ble stengt ned. Mange pasienter fikk utsatt sin behandling; rehabilitering, opptrening, kontroller, operasjoner, ble utsatt. Mange av disse pasientene har fortsatt ikke fått et tilbud om helsetjenester. Det er derfor nødvendig med en kraftig satsing for å ta igjen etterslepet når det gjelder helsetjenester til befolkningen. Dette i tillegg til å ta vare på de som blir syke og skadet nå.

Kommunal helse- og omsorgstjeneste

Vi mener det er behov for nye økonomiske, organisatoriske, digitale, pedagogiske og juridiske virkemidler for å utvikle de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Vår bekymring understøttes av KS, som i fjorårets budsjetthøring var tydelig på at Helse- og omsorg er det første som kuttes ved knappe budsjetter. Rehabilitering, forebyggende og helsefremmende helsetjenester, korttidsopphold og dagtilbud ser vi er de tjenestene som er mest utsatt for kutt. I tillegg kuttes grunnbemanningen i institusjonene til beinet. Det er inngått arbeidstidsavtaler i forbindelse med pandemien, som har blitt misbrukt, også der det ikke er covid-19 pasienter

I kommunene er det tatt et stort ansvar, som ikke speiles i tilgang på ressurser. Kommunene trenger generelt bedre tilgang på smittevernutstyr. Nesten 70 prosent av Covid-19 relaterte dødsfall har skjedd i kommunal institusjon. Ingen midler i RNB er øremerket til å ruste disse tjenestene.

Det er mangel på rehabiliteringstilbud, og vi har lenge etterlyst en reell opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering. Dette er høyaktuelt i koronasituasjonen vi nå er i. Den første bølgen har vist oss at rehabiliteringsbehovet til de sykeste covid-19-pasientene er stort. Denne gruppens rehabiliteringsbehov kommer på toppen av den allerede eksisterende underdekningen av rehabiliteringstjenester. Det er derfor nødvendig med en kraftig satsing for å ta igjen etterslepet når det gjelder helsetjenester til befolkningen. Dette i tillegg til å ta vare på de som blir syke og skadet nå.

Det er bra at skolehelsetjenesten styrkes med 75 mill. kroner til å holde åpent i sommer og til å ruste seg med teknologisk utstyr. I flere uker har helsestasjon og skolehelsetjeneste nærmest vært nedstengt på grunn av koronasituasjonen. Mange barn har hatt det vanskelig i denne perioden, og det er viktig at skolehelsetjenesten er tverrfaglig rustet til å ta godt imot disse barna når de nå kommer tilbake på skolen. Selv om regjeringen i de siste års budsjetter har bevilget om lag 1 milliard kroner til helsestasjons- og skolehelsetjenesten, er bemanningen fortsatt langt fra tilfredsstillende, og Unio ber derfor om at det øremerkes mer midler til barnas helsetjenester enn det regjeringen foreslår. Vi ber om en varig bevilgning og ber om at midler (900 mill. kroner), bevilget til disse tjenestene gjennom kommunenes inntektssystem fra 2013- 2018, trekkes ut av rammen og øremerkes for å sikre at ressursene tilføres formålet.

Unio mener statsbudsjettet og det reviderte forslaget, gjør en prioritering mellom sektorer som ikke er i tråd med utviklingen av en bærekraftig velferdsstat. Vi mener det ikke er utviklet tilstrekkelige verktøy for å prioritere riktig samfunnsøkonomisk på et overordnet nivå. Dagens finansieringsordninger for det kommunale «sørge for»- ansvaret fører til prioriteringsvridninger mellom deltjenester, som ikke er samfunnsøkonomisk fundert. Noen sektorer, som skole og barnehage har normering og øremerking, som binder opp kommunebudsjettene. Andre deltjenester, som forebyggende og helsefremmende helsetjenester, rehabilitering og behandling, pleie og omsorg, blir minimumstjenester. Dette bidrar til prioriteringsvridninger lokalt, som ikke er i samsvar med å sikre en effektiv og forsvarlig beredskap, eller utvikling av bærekraftige tjenester.

Nå må det på plass treffsikre virkemidler, som sikrer at kommunene reetablerer og utvikler tilbud fremover. Unio mener at nå er tiden til å investere i kompetanse og utstyr for å utvikle bedre beredskap for fremtiden. Dette er en gylden mulighet til å ta inn et jafs på manglende investeringer i sektoren. Pandemien har for eksempel vist at digital teknologi kan benyttes og videreutvikles til videkonsultasjoner, avstandsoppfølging, sosial kontakt og opptrening. Nå er tiden for å bruke dette momentet til en større satsning og opplæring i digital teknologi.

Spesialisthelsetjenesten

Unio har lenge gitt uttrykk for at ABE-reformen slår uheldig ut i mange statlige institusjoner, ikke minst i sykehusene. Mange av kuttene som er gjort, har vi sett de negative konsekvensene av i forbindelse med koronapandemien. For spesialisthelsetjenesten har pandemien tydeliggjort behovet for oppbygging av lagre for smittevern- og medisinsk utstyr. Vi har erfart at behandlingen inneliggende pasienter får begrenses av tilgangen på smittevernutstyr. Enkelte personellgrupper må derfor utføre andre personellgruppers spesialiserte arbeidsoppgaver for å begrense bruken av smittevernutstyr. Helsepersonell som jobber med de sykeste covid-19 pasientene må også kjempe for å få tillatelse til å bruke anbefalt smittevernutstyr. Dette er ikke verdig for pasientene, og det er ikke god ivaretakelse av helsepersonell.

Vi må også revurdere hvordan vi bygger sykehus i fremtiden, med tanke på beredskap, intensivkapasitet og mulighet for ivaretakelse av smittevern. Det må investeres mer i sykehusbygg, medisinsk utstyr, ny teknologi og spesialistkompetanse innen både akuttmedisin, pleie og rehabilitering. I tillegg må det avsettes nok ressurser til å ta igjen etterslepet på pasientbehandlingen. Den pågående pandemien har ført til betydelig nedgang i antall pasientopphold. Allerede i mars 2020 var det 213 000 færre pasientopphold sammenlignet med mars 2019. Det utgjør over 760 millioner kroner i tapte inntekter. Regjeringen opplyser at de vil komme tilbake til Stortinget med en vurdering av bevilgningsbehovet for å dekke dette inntektsbortfallet.

Allerede før Covid-19 pandemien kom over oss var det store kapasitetsproblemer innen spesialisthelsetjenesten med over 200 000 avtalebrudd. Spesielt urovekkende var en økende trend i brudd på tidsfrister innen pakkeforløpene for kreft. I de siste årene har stadig flere pasientgrupper blitt innlemmet og dermed forsøkt prioritert gjennom ulike pakkeforløp, dette uten at det har fulgt med tilstrekkelige bevilgninger for nødvendig kapasitetsøkning. Ulike akutte tilstander, traumer og alvorlige infeksiøse tilstander kommer på toppen og i tillegg til pakkeforløpene. Disse krever oftest også akutt innsats og der bildediagnostikk spiller en avgjørende rolle. Vi er da i en umulig situasjon, hvor nær sagt alt må prioriteres av enten hensyn til stramme tidsfrister eller av akuttmedisinske grunner. Under Covid-19 pandemien har køene til bildediagnostikk økt dramatisk og tidkrevende smitteverntiltak vil også redusere effektiviteten i lang tid fremover.

Mer enn noen gang viser spesialisthelsetjenesten sin sårbarhet ved ikke å prioritere rehabilitering. Liv som reddes skal også leves. Det sammensatte sykdomsbildet hos Covid 19-pasienter med svikt i lunge-, muskel- og hjernefunksjoner viser tydelig behovet for tverrfaglig innsats med ergo- og fysioterapi.

Utdanning

Kompetanseutvikling er et av de viktigste verktøyene helsetjenesten har for å beholde arbeidskraft, gi tjenester av høy kvalitet og bedre pasientsikkerheten i en sektor som preges av høy omstillingstakt.

I kompetansemeldingen Lære hele livet (St. meld. nr. 14) har flere av Unios helseprofesjonsforbund problemer med å kjenne seg igjen i meldingens beskrivelse av et stort kompetanseløft for helsepersonell. Unio forventer at det i krisepakken som er varslet den 29. mai settes av midler til et reelt kompetanseløft for hele helse- og omsorgssektoren, inkludert de yrkesgruppene som jobber aktivt inn mot forebygging, mestring, fysisk aktivitet, rehabilitering og habilitering. Mange ansatte i både spesialist- og kommunehelsetjenesten har jobbet på dugnad for å finne beste måter å gi behandling og lindring til innlagte pasienter med covid-19 og for å lage gode rehabiliteringsopplegg.

Unio setter pris på økningen på studieplasser til helseprofesjonene. For å sikre kvalitet i utdanningene må kapasitet og kvalitet i praksisstudiene styrkes. Det gjelder for både bachelor- og spesialistutdanningene for Unios helseprofesjoner. Veiledningskompetanse er et av de viktigste tiltakene for å fremme kvalitet i praksisstudiene (UHR 2016). I forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger (2017) står det i § 3 at praksisveileder som hovedregel bør ha *formell veiledningskompetanse*. Få veiledere i helse- og omsorgstjenestene har denne kompetansen. Av de 40 millionene som er avsatt til oppgradering av undervisningsressurser, areal og utstyr - og klinisk undervisning, må hoveddelen av midlene brukes på utdanning av veiledere.

Krav fra Unio

Unio krever strakstiltak for å sikre en forsvarlig utvikling av helse- og omsorgstjenesten. Det må på plass et statlig finansiert opptrappingsplan, en «styrkepakke», med øremerkede midler for å sikre:

- At kommunene og spesialisthelsetjenesten reetablerer tilbud tatt ned under pandemien, og utvikler tjenestene i tråd med nye oppgaver og befolkningens behov. Dagsenter, avlastning og rehabiliteringstilbud må reetableres og videreutvikles. Det er behov for et vesentlig utviklingsarbeid for å sikre at tjenestene utvikles i takt med befolkningens behov.

- At det investeres i IKT og opplæring i bruk av digital teknologi. At det legges til rette for avstandsoppfølging og videokonsultasjoner. Det er et stort behov for å løfte disse tjenestene.

- At re- og habilitering får en reell prioritering i alle kommuner og sykehus

- At det etableres frisklivstilbud i alle kommuner og at alle kommuner har definerte lærings- og mestrings funksjoner i disse tjenestene for langvarig syke og for pårørende med omsorgsoppgaver.

- At den kommunale helse- og omsorgstjenesten utvikles og settes i stand til å håndtere nye pandemier, smitteberedskap og økende oppgaveoverføring fra spesialisthelsetjenesten, herunder styrke grunnbemanningen.

- At grunnbemanningen i spesialisthelsetjenesten styrkes for å bedre den generelle beredskapen og for å øke kapasitet på diagnostikk og behandling av kreftpasienter.

- At det jobbes med å styrke fagkompetansen og redusere uønsket deltid i helse- og omsorgstjenestene. En ny kompetanseplan må ha robuste virkemidler for å sikre dette. Det innbefatter flere sykepleiere, spesialsykepleiere, ergoterapeuter og fysioterapeuter i helse- og omsorgstjenesten. Det må tiltak til for å skape arbeidsbetingelser, som bidrar til at helsepersonell søker seg til disse tjenestene og blir værende, herunder konkrete tiltak for å få ned sykefraværet.

- At man får realisert målet om en bedre og mer integrert oppfølging og samarbeid med pårørende, ved at kompetansen om pårørende og pårørendes behov og rettigheter styrkes og synliggjøres.

- Vi ber om en varig statlig finansiering av helsestasjon og skolehelsetjenesten og ber om at midler (900 mill. kroner), bevilget til helsestasjon og skolehelsetjeneste gjennom kommunenes inntektssystem fra 2013- 2018, trekkes ut av rammen og øremerkes for å sikre at ressursene tilføres formålet.

Utdanning, forskning og kompetanse

Barnehagen og grunnskolen

Unio er spesielt opptatt av at barnehage- og skoletilbudet, til tross for fortsatte smitteverntiltak, fra høsten av må ligne mer på et normalt tilbud enn det vi får til nå innenfor gjeldende ressursrammer. Dette betyr økte midler til flere lærere/økt bruk av overtid og ekstra arealer dersom tilbudet til barn og unge neste skoleår skal nærme seg normal drift, og/eller at tilbudet skal oppfylle barnehagelovens og opplæringslovens bestemmelser, i skole gjennom god kvalitet på en kombinasjon av undervisning på skole og digital fjern-undervisning.

Det må utvikles en tiltakspakke rettet mot kommunesektoren, som innebærer intensivert satsing på utdanning og kompetanse. Innretning av pakken og de økonomiske ressursene som bør avsettes må diskuteres med partene i samarbeid med arbeidsgruppen som skal gi en faglig vurdering av hvilke typer inntekter og utgifter som blir påvirket av koronakrisen.

Digital satsing i skolen

Regjeringen avsetter 140 mill. kroner i RNB til digital satsing i skolen, blant annet for å styrke hjemmeundervisning. 80 mill. kroner er tenkt brukt til bedre hjemmeundervisning og 60 mill. kroner til innkjøp av digitale hjelpemidler.

På kort varsel måtte skolene, lærerne og elevene omstille seg fra klasseromsundervisning til undervisning hjemmefra basert på digitale hjelpemidler. Selv om hjemmeundervisning ikke er en fullgod erstatning for opplæring i skolen, er det et tydelig behov i skolen for å både øke kompetansen i bruk av digitale hjelpemidler og nødvendig infrastruktur som skal legge til rette for bruken av denne. Unio mener derfor at dette bør være starten på en større digital satsing på skolen, som må innbefatter kompetanseheving for både lærere og skoleledere. Midlene til regjeringens digitale satsing i skolen må økes med 100 mill. kroner og må innbefatte en satsning på digitalkompetanse for lærere og skoleledere.

Midler til sårbare barn og unge

I RNB avsetter regjeringen også 400 mill. kroner til en tiltakspakke for sårbare barn og unge som er rammet av koronatiltakene. Kunnskapsdepartementet har slått fast at elevene fortsatt skal ha de individuelle rettighetene som er fastsatt i opplæringsloven, og har foreslått en bestemmelse som sier at de individuelle rettighetene skal ivaretas og gjennomføres så langt det er mulig og forsvarlig.

Unio mener at det er et betydelig behov for å tilføre ekstra økonomiske ressurser til skolene for at elevene skal få oppfylt sine rettigheter til opplæring og tilrettelegging av opplæringen. Regjeringens tiltakspakke for sårbare barn og unge som er særskilt rammet av korona-tiltakene må økes med 200 mill. kroner og øremerkes barnehagene og skolene. Regjeringen må så fort som mulig gå i dialog med de sentrale aktørene i skolesektoren for å diskutere og bli enige om hvilke kriterier som bør legges til grunn for fordelingen av midlene.

Høyere utdanning

Til tross for 4000 nye studieplasser og 250 rekrutteringsstillinger, mener Unio at tildelingene til universitetene og høyskolene ikke er tilstrekkelig for å møte ekstraordinære ressursbehov som følger av COVID-19 og som kreves for å opprettholde kvalitet og omfang på både undervisnings- og forskningsaktiviteten. Unio er også bekymret for manglende satsing på forskning, herunder også instituttsektoren, i Revidert nasjonalbudsjett. Unio forutsetter at høyere utdanning, forskning og ABM-sektoren inngår i den varslede krisepakken som kommer 29. mai og vil komme tilbake til våre prioriteringer i den forbindelse.

Regjeringen viser til at vi nå opplever den største økning av søkere til høyere utdanning siden 2009. Det etableres 4000 nye studieplasser fordelt på en rekke fagområder. Unio mener det er positivt at en stor andel av studieplassene går til helt nødvendig kapasitetsøkning innen helse- og sosialfag, inkludert spesialisering i sykepleie, og lærerutdanningene. Det heter at «kapasitetsøkning må ikke føre til lavere kvalitet på studietilbudet til studentene». Derfor bevilges det 40 mill. kroner i en særskilt finansiering for medisin og andre helseutdanninger, som blant annet skal gå til økte undervisningsressurser, tilpasning av læringsareal og klinisk opplæring. Det er bra, men Unio mener det ikke er tilstrekkelig. Det er et stort behov for tilleggsbevilgninger knyttet til digitalisering og tilpasning av undervisnings- og læringsarbeidet for høsten 2020. Dette som følge av smittevernhensyn. Det må vi forvente at kommer i krisepakken i juni.

Det er positivt at det settes av 7 mill. kroner til å styrke rekrutteringen til lærerutdanningene, men det må satses mer, i kroner og øre, på at det rekrutteres til utdanninger som har høy kvalitet. Det er velkjent at lærerutdanningene er underfinansiert. Dette er utdanninger som år etter år skårer lavt på NOKUTs studiebarometer. Den nylige evalueringen av lektorutdanningen ga også grunn til bekymring. Tradisjonelt er det økt søkning til lærerutdanningene i økonomiske nedgangstider. Det utslaget så vi ikke i årets søkertall. Det er bekymringsfullt. Lærerutdanningsmiljøene må, i samarbeid med praksisfeltet, få styrket mulighet til å tilby utdanninger i tråd med intensjonene i rammeplanene.

250 nye rekrutteringsstillinger

Unio er positive til at det kommer midler til å styrke forskningsaktiviteten, og støtter at helse- og sosialfagene samt lærerutdanningene prioriteres ved tildeling av nye stipendiatstillinger. Samtidig reagerer vi på formuleringen om at rekrutteringsstillingene «er knyttet til dagens situasjon i arbeidsmarkedet med høy arbeidsledighet, og vil bringes tilbake til det normale etter hvert som konjunktursituasjonen normaliseres." Stipendiater og postdoktorer er kvalifiseringsstillinger som ikke vil inngå i daglig undervisningsoppgaver. Disse er viktige stillinger for langsiktig kapasitetsoppbygging, men uegnet for å møte en midlertidig studentvekst nå. Sektoren må derfor også sikres midler til å ansette fast flere av de mange som i dag befinner seg i ulike midlertidige kontrakter eller som har forlatt sektoren pga. manglende karrieremuligheter. I tillegg må det avsettes midler slik at de stipendiatene og postdoktorene som er blitt forsinket på grunn av koronaepidemien, sikres forlengelse.

Etterlyser bevilgninger til instituttsektoren

Instituttsektoren er spesielt hardt rammet av koronapandemien og er ikke tilgodesett i revidert nasjonalbudsjett. Unio forventer at forskningsinstituttene prioriteres i den ekstraordinære krisepakken som er varslet 29. mai. Den skal inneholde stimuleringstiltak som får hjulene i

norsk økonomi i gang igjen. Hvis aktiviteten ved forskningsinstituttene stopper opp, vil det ramme innovasjon, omstilling og nødvendige klimatiltak i hele næringslivet. Forskningsrådet har foreslått en ekstraordinær grunnbevilgning på 700 mill. kroner, og de pengene må på plass i neste krisepakke.

Museumssektoren

Museumssektoren er i liten grad ivaretatt i forslaget til Revidert nasjonalbudsjett. Det som ligger der er kompensasjonsordninger på 1,6 mrd., der 300 mill. er avsatt til kulturinstitusjoner. Her kan museer, i konkurranse med blant annet frivillige organisasjoner, søke om kompensasjon for bortfall av billettinntekter. I tillegg spesifiseres det at ordningen ikke gjelder for aktører som får 60 prosent eller mer av sine inntekter fra offentlige tilskudd. Dette ekskluderer store deler av museumssektoren. Dette er en sektor der mange er permittert, og Unio forventer en mer kraftfull innsats, og at dette kommer i krisepakken i slutten av mai.

Andre viktige satsinger

Koronapandemien har med all tydelighet vist betydningen av Folkehelseinstituttets virksomhet. FHI er systematisk nedbygget de siste årene, også innenfor smittevern. Unio mener FHI må styrkes for å ivareta både beredskapsfunksjonen og forskningsaktivitet i et lengre perspektiv. Vi er glade for at regjeringen følger opp Stortingets anmodningsvedtak (Innst. 197 S (2019-2020), jf. Prop. 52 S (2019-2020) og bevilger til sammen 66 mill. kroner til FHI (riktignok med forbehold om faktiske behov).

Forslaget om 11 mill. kroner til Nasjonalt Vitenarkiv er en forutsetning for åpen tilgang. Arkivet vil spille en viktig funksjon for deponering, og for å avlaste institusjonene mht. infrastruktur og kompetanse. Første bevilgning til arkivet kom i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett i 2019 (da 10,4 mill.) og var et resultat av innspill tilknyttet Plan S. Midler til steg 2 er viktig for å integrere Cristin med vitenarkivet. Dette arbeidet har stoppet opp, og har også bidratt til å forsinke prosessene med at også FoU-arbeidet i ABM-sektoren kan registreres i Cristin.

Unio er positive til at det kommer midler til sluttføring av nytt veterinærbygg på Ås. Det foreslås å øke bevilgningen med 560 mill. kroner, som gir total bevilgning til prosjektet på 7.911 mill. kroner. Stortingets vedtatte kostnadsramme er 8.015 mill. kroner (prisnivå per 1. juli 2020). Det gjenstår elektroarbeider, automasjonsarbeider, montering av brukerutstyr, testing og utbedringer. Tidligere er det opplyst at prosjektet skulle ferdigstilles i 1. halvår 2020. Fremdriften i prosjektet er redusert som følge av utsatte leveranser og reiserestriksjoner på grunn av koronapandemien. Planlagt ferdigstillelse er 3. kvartal 2020. Samlet foreslås det å øke bevilgningen med 690 mill. kroner til 2 161,2 mill. kroner.

Unio støtter forslaget om å øke bevilgningen for deltakelse i internasjonale grunnforskningsorganisasjoner med 20,4 mill. kroner, som følge av økte kontingenter. I tillegg øker bevilgningen til EUs rammeprogram med 287 mill. kroner. Endringen skyldes oppdatert kontingentanslag basert på vedtatt budsjett fra EU-kommisjonen og valutakursjusteringer. Dette innebærer at det går til sammen 2,6 mrd. forskningskroner til EUs rammeprogram i 2020. Økningene er en nødvendig oppfølging av forpliktelser Norge allerede har påtatt seg, og viser med all tydelighet betydningen av å satse på sterke fagmiljøer (og grunnforskning) hjemme, som forutsetning for økt returandel.

Kompetanse og livslang læring

Det økende behovet for kompetansepåfyll som følger av omstillinger, ny teknologi, forsknings- og fagutvikling og behov knyttet til omlegging til en mer bærekraftig samfunnsutvikling, er blitt ytterligere forsterket med korona-krisen. Mange av de over 400.000 som nå er permitterte eller på annen måte uten arbeid, vil ikke kunne komme tilbake til det arbeidet de hadde. Og mange vil bli bedre rustet til det arbeidet de skal tilbake til eller til nye oppgaver dersom de kan få et relevant og godt opplæringstilbud. Derfor er det viktig at det kommer ressurser til å etablere gode kompetansetilbud for denne heterogene gruppen både i videregående opplæring, fagskoler og universitet og høyskoler.

Det foreslås å øke bevilgningen til DIKU med 43,9 millioner kroner, inkludert i dette er utdanningsstøtte gjennom lånekassen, for å støtte opp om utvikling av fleksible, desentraliserte utdanninger. Dette er viktig for å møte økte etter- og videreutdanningsbehov som følge av COVID-19, og gjør at DIKU kan innvilge flere søknader fra UH-sektoren. Unio er likevel skeptiske til at så vidt mye midler skal tildeles over konkurransebaserte arenaer. Det går ut over institusjonenes autonomi og handlingsrom til langsiktig kvalitetsbygging.

Unio støtter satsingen på fagskolene i Revidert nasjonalbudsjett. Mange har behov for de kortere yrkesrettede (videre-)utdanningstilbudene fagskolene gir for å møte nye kompetansebehov og som en del av livslang læring for arbeidslivet. Søkningen til ulike fagskoleutdanninger har økt de siste årene. Derfor er det positivt at regjeringen følger opp og foreslår 1000 nye studieplasser i fagskolesektoren.

Kommunesektoren, og særlig fylkeskommunene, må få ressurser slik at de i enda større grad kan ta det viktige oppdraget med å bidra til kompetanseheving og livslang læring. Mange arbeidsledige har ikke fullført utdanning, utover grunnskolen. Erfaringsmessig er denne gruppen mest utsatt for ledighet og har de dårligste utsiktene for å komme tilbake i arbeid. Unio har derfor forventninger til tiltakene regjeringen skal iverksette rettet mot denne gruppen og som kommer i proposisjonen om veien videre, som vil fremmes i slutten av mai.

Politi

Unio krever 700 mill. kroner for å nå den politiske målsettingen om 2 politi per 1000 innbyggere for å sikre beredskapen nå og framover.

Politiet er en av de sentrale kritiske samfunnsfunksjoner som er satt under stort press i disse dager. Det har i flere år vært grunn til å være bekymret for bemanningssituasjonen i politiet. Nyutdannede politistudenter må i arbeid for å opprettholde beredskapen i Norge. Dette gjelder ikke kun innenfor den operative beredskapen, men også innenfor den etterforskningsmessige og forebyggende beredskapen.

Tall fra tredje kvartal 2019 viser hele 663 ferdig utdannede er uten stilling i politiet. Dette til tross for den politiske målsettingen om 2 politi per 1000 innbyggere, og det faktum at kullene på Politihøgskolen de senere år har vært justert opp nettopp for å nå denne politiske målsettingen.

400 ferdig utdannede politifolk fases i disse dager inn i 6 mnd. i midlertidige stillinger med mulighet for 6 mnd. administrativ forlengelse på grunn av koronaepidemien. Dette tiltaket viser at norsk politi ikke har vært tilstrekkelig bemannet i å håndtere kriser.

Unio krever 100 mill. kroner for å styrke etterforskningsområdet og øke etterforskernes status i politiet. Etterforskningsløftet, en kvalitetsreform i nærpolitireformen, har 3 hovedfokus; styrket initialfase og etterforskningsledelse, system for kontinuerlig fagutvikling og system for kontinuerlig utvikling av medarbeidere. Mye er gjort på de to første områdene.

Når det gjelder utvikling av medarbeidere er det fortsatt behov for flere tiltak knyttet til karrieresystem og lønn. Dette er viktig for å beholde etterforskerne, og sikre høy kvalitet og effektivitet. Fortsatt lav status og høy turnover på etterforskningsområdet vil motvirke effekten av kvalitetstiltakene.

Den norske kirke

Forslaget til Revidert budsjett viderefører dagens rammer, og gir arbeidsro til Den norske kirke i en krevende tid.

Den norske kirke har betydelige rekrutteringsproblemer. At staten viderefører rammene til Den norske kirke gir arbeidsgiver og fagforeningene arbeidsro til å fokusere på å snu denne trenden. Dagens budsjettforslag er også et positivt signal til de som skal rekrutteres til framtidig tjeneste.

Den norske kirke har siden virksomhetsoverdragelsen hatt et sterkt fokus på effektivisering av egen organisasjon. Det er veldig positivt at Den norske kirke får beholde gevinsten av sitt eget effektiviseringsarbeid, dette skaper god motivasjon for det videre arbeidet med å kanalisere mest mulig ressurser til kirken førstelinje.

Det er også gledelig at Norsk kirke i utlandet/Sjømannskirken får tilført ekstra 16 mill. kroner for å sikre virksomheten i den vanskelige situasjonen de er i.

Vennlig hilsen

Unio

Ragnhild Lied
leder

Erik Orskaug
Sjeføkonom

Unios notatserie

Unio har over 380.000 medlemmer: lærere, lektorer, førskolelærere, sykepleiere, forskere, politi, prester, fysioterapeuter, ergoterapeuter, diakoner, skatterevisorer, konsulenter, ledere, radiografer, maskinister og bibliotekarer

Unio vil sikre og videreutvikle velferdsstaten og samfunnets fellesverdier : sikre full sysselsetting : øke forskningen : kjempe mot offentlig fattigdom og privatisering av sentrale offentlige tjenester : øke verdsettingen av utdanningsgrupper i offentlig sektor : sikre gode trygde- og pensjonsordninger